

Pravda, lež a ideologie

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Pravda, lež a ideologie](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Pravda, lež a ideologie](#)

- ◆ seminář, česky, vznik: nedatováno, po roce 1989
- ◆ seminar, Czech, origin: nedatováno, po roce 1989

Pravda, lež a ideologie [1990]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: O Hermannu Brochovi překládat je, je to náročné překladatelsky, nejen myšlenkově. A navíc ty nejlepší překladatelé ještě nejsou filosoficky naučení, nebo se do toho nepouštějí, tam je potřeba být filosoficky naučený. Překladatelsky naučený, snad tomu někdy dojde. On mimo jiné také napsal jednu, dvě pozoruhodné studie o kýči. Tam si vypůjčuje starých křesťanských termínů, řekněme metafor, obrazů o Kristu a Antikristu. A demonstruje to, co se teď ukazovalo na pravdě a lži, demonstruje na těchto termínech, kdy ukazuje, že kýč není neumění. Že naopak někdy to může být veliké umění, ta dovednost, obrovská dovednost, která je větší než u pravého umění.

On říká, že nemá cenu chtít vymezit, co to je kýč na trpaslících na zahradě, to, že každý hlupák to zná, že to žádné velké umění není. Ale že důležité je ukázat na to, že máme také velké slavné kýče, geniální kýče. A tam je pak těžké rozpoznat kýč od pravého umění. A že tedy ta nebezpečnost té lži, která je tak podobná pravdě, že téměř není k rozeznání, ta nebezpečnost je obdobná, jako je ta nebezpečnost mezi velkým uměním a velkým geniálním kýčem.

Tam totiž musíme vstoupit do posuzování my, musíme nasadit sebe. Tam se musíme rozhodnout, rozkatit, vysloveně vyhlásit boj tomu kýči, jinak to nejde. Prostě jen tak to zjistit, přiložit pravítko a zjistit, že to je kýč, to není kýčem. On dokonce to tak dělá, říká, že budu muset být trošku vulgární. On má takový příklad, že jsou velkovýrobci kýčů, kteří přesně vědí, co dělají. Kýč nevzniká tak, že to někdo jen tak splácá. On ví, co dělá, má to přesně změřené, přesně propočítané, ví, co bude mít úspěch. Ten kýč nedělá jen tak z plezíru, on ho dělá pro prodej, chce na tom kýči vydělat. A to je ten pravý kýč, geniální kýč je ten, který se dobře prodá, ten, na kterém se dá ohromně vydělat, protože na to lidi skočí.

A protože je to takový trošičku, řekl bych český pešák podvůdek, tak velkovýrobce kýčů se osvědčí jako sponzor a dá velkou pomoc jakémusi skutečnému velkému umělci, kterého nikdo nechce, ale on pozná, že je odborník. Velkovýrobce kýčů je odborník přes kýče, tudíž také přes umění. On ví, kdo je ten velký umělec, a pomůže mu. Tento charitativní výkon má upokojit jeho černé svědomí z toho, že je velkovýrobce kýčů. A tady říká Broch, co k tomu člověku můžeme říct? Jedině: hovno té prase. A přestože sponzoruje třeba několik velkých umění.

Já si myslím, že to je třeba si zapamatovat, to je v naší situaci jenom dobře. Právě na tohle srovnání si on použije ten starý křesťanský obraz Krista a Antikrista. Všude tam, říká Broch, kde se objeví Kristus nebo kde se očekává Kristus, již se ze všech stran rojí antikristové, kteří předstírají, že jsou Kristové. Všude tam, kde se objeví nějaká mohutnost, ihned se rojí obludy, které předstírají, že jsou tou mohutností. To je potřeba rozlišit.

A teď se vrátím k ideologii a ukážu, že ideologie je vlastně tohle intelektuální, myšlenkové a rozumové podvádění. To není, že člověk neví, čím je. Je mnoho lidí, kteří jsou polapeni ideologií a nevědí čím. To jsou ty oběti. Ale pak jsou ti výrobci ideologií. S těmi nemůžeme a nesmíme být slitovní. Ty je potřeba odhalovat, ty je potřeba ničit v zárodku a poté i v rozkvětu. To jsou ti vlastní nepřátelé lidstva. Vymýšlejí ideologie jakožto kýč na filosofii, filosofický kýč, vědecký kýč a podobně. Věda není škodlivá, ale vědecké kýče jsou strašně škodlivé. A my musíme vědět, že je obtížné je od sebe rozeznat. Ono se to sobě velice podobá.

Tedy když mluvíme o pravdě a lži, tak to vypadá jako moralizování. Ale tady se ukazuje, že ten zvláštní typ lži, abychom si včera ukázali, že to chápání lži v té evropské tradici je taková jakási deviace, že ta lež se chápe jako něco, co najdeme u lidí zvenku. Zatímco lež je velká moc, velmi mocná duchovní moc, která posedne lidi, posedne je jako zlý duch. To je to pojetí hebrejské. A právě k tomu právě s ideologií. Jedním z největších společenských zel v 20. století jsou právě ideologie. Už to začalo dřív, jenomže dřív to nebylo tak účinné. Teprve ve 20. století se prokázaly ty strašlivé důsledky nacionalismu. Jak vznikl nacionalismus? To je náhražkové náboženství. Už náboženství je velmi podezřelé, protože víte, že v době, kterou popisuje *Thomas More*, kdy ovce se staly největšími šelmami anglického venkova, které

likvidovaly celé rodiny, celé vesnice, vylidňovaly vesnice. Lidé nebyli schopni se uživit na venkově a museli se stěhovat bůhvíkam, kde byli masakrováni, museli se přestěhovat a ztratili své zázemí, byli bez kořenů, byli vykořeněni. Obrovské masy lidí vykořeněných tam blápolaly, hledaly práci a dělaly skoro zadarmo dvanáct i více hodin denně v neuvěřitelných podmínkách, vykořisťování neuvěřitelným způsobem. A na jejich polích a majetcích se pásly ovce. Tehdy tito lidé hledali svou identitu, kterou ztratili tím, že se přestěhovali. A tu identitu, falešnou identitu, jim nabízely dva hlavní směry: *pietismus...*

Hejdánek: Který jim nabízel jakousi *pseudosvobodu*, v níž se smířovali se svým osudem. Nebouřit se, prostě přijmout to a být dobrým křesťanem. To byla jedna věc. Už tohle byla falešná ideologie samozřejmě. Ale pak byla ještě jedna, ještě falešnější, která i na to se vykašlala, na to pobožné, a začala mluvit o něčem, o *pseudonáboženství*, totiž o národě. A to ještě nebyl ten národ tak, jak byl potom přetransportovaný, reinterpretovaný Němci. To byla ještě ta, to bylo ještě to impérium, to ještě byla státní myšlenka, že prostě jeden je bohatěj, druhý chuděj, ale všichni jsme Angličané. Takový člověk, který tam trpěl, který umíral takřka hladu, jeho děti umíraly hladu, byl hrdý na to, že je Angličan. Tak to byla tedy hrozná kýčovitá ideologie. A tohleto celá Evropa zdělila. Nejenom že to zdělila, celá Evropa, Němci na tom pracovali ohromně, zejména odpovědný je Herder. Přečtěte si *Českou otázku* Masarykovu, kde Masaryk ukazuje, jak se provinili naši národní obrozenci a obroditelé, že se nechali inspirovat právě německou herderovskou filosofií a že osvobozovali český národ v jménu idejí, které vlastně fungovaly v Německu, aby se Německo sjednotilo, jenomže to prostě počestili, ale jinak ta struktura byla stejná a že to je nebezpečná věc a že to povede k špatným koncům. Přečtěte si *Českou otázku*, přečtěte si *Naši nynější krizi*, tam Masaryk ukazuje, jak stát nás nezachrání a už vůbec ne náš národ. Co to je vlastně? My jsme stát měli a ztratili jsme ho, prostě my musíme nejdřív něčím být, ten stát nás nezachrání. Totéž platí potom o národě, národ už vůbec ne, to je taková nacionální myšlenka, která předstírá, že všichni jsme bratři, protože jsme z jednoho kraje, mluvíme jedním jazykem, že jsme možná kmenově příbuzní. To je všechno falešné náboženství, *pseudonáboženství*. Je to falešné vědomí, je to ideologie. A je to ideologie, která v devatenáctém a dvacátém století má na svědomí největší katastrofy, dvě světové války a nejenom ty, nýbrž stále ještě spoustu vnitrostátních konfliktů, které vidíme v celé Evropě, dokonce už to přerůstá i do globálního rozměru. Různé *pseudonacionální*, falešně nacionální, naprosto absurdní nacionalismus dneska jedou nebo tenhle nacionalismus vede v Africe k neuvěřitelným bojům, vyhlazovací války, čistky, prostě celý svět a ani Evropa ještě nepoznala dobře, co to vlastně je takováhle ideologie. A jsou samozřejmě jiné ideologie a tohleto se ukazuje nejlépe, ideologie je – a to už tímhle končím – ideologie je něco, co má úspěch ve společnosti, protože něco chybí. Ideologie je náhražka. Je to nebezpečná náhražka, ale nahrazuje to něco, co lidé potřebují. *Pseudonáboženství* nahrazuje náboženství a lidé potřebují náboženství. A v samém náboženství nahrazuje něco, co lidé potřebují a je po něm hlad. My se musíme tázat po tom, co vlastně lidé našeho věku potřebují. A musíme si uvědomit zaprvé, že ti lidé nám to nemohou odpovědět, protože oni to sami nevědí. Kdyby to věděli, tak neskáčou na špek takovýmhle *pseudoideologiím*, takovýmhle *pseudonáboženstvím*, takovýmhle falešným ideologiím. A tedy musíme si uvědomit, že ideologie, mohli bychom to nazvat ideologií, tedy kýčovité názory, kýčovitý obraz světa, kýčovitá filosofie. A my se musíme ptát, zda naše teologie jsou nebo nejsou ideologií, zda naši teologové jsou dostatečně kritičtí, aby nepřipustili, aby teologie se stala ideologií. To je velmi snadné, to stačí něco malinko se odchýlit od toho správného a už je to ideologie, tak jako něco malinko od pravdy se odchýlí a už je to lež, a už je to velká, nebezpečná lež. Musíme se kontrolovat v tomhle. Prostě to, co se líbí, je vždycky podezřelé. Musí to být zdůvodněno a pak ať se to líbí, ale pokud to není zdůvodněno a líbí se to, je to vždycky podezřelé. Všimněte si, když se něco líbí, je to velmi nejisté a je potřeba zavolat na to odborníky a ti musí ukázat, v čem je to vedle. Všecko, co se líbí, je podezřelé. Teď ještě se musíme dohodnout o tom, co se líbí. Hermann Broch mluví o jakési *pseudonáboženské oblíbenosti*. To je zase fascinující záležitost, ten termín. Přesně o to jde. Když se něco šušká někde, když prostě se v tom rozplývají, tak to není nic pro nás. Člověk se stává člověkem tím, že si nesáhne v sobě na tyto pseudoosudy. A když farář je oblíbený, protože nikoho neurazí, tak je to falešná náhražka. Farář má

povinnost provokovat. Farář je tam proto, aby ukazoval, že když si někdo libuje sám v sobě, když je sebeuspokojen, že když si myslí: Pane Bože, děkuji ti, že nejsem jako támhleten publikán, tak musí se sežrat. Proto pořádný farář nikdy není oblíbený. Pořádný farář je respektován, lidé ho mají rádi a trochu se ho obávají. Když se ho neobávají, je to špatnej farář. Ne jeho, ale mají se obávat toho, co jim řekne. Mají se obávat té kritiky. Má to být kritik, prorok, ne? On nemá žádnou moc, on jim jenom řekne věci, které lidé nechtějí slyšet. To je dobrý farář. Když jim říká jenom to, co chtějí slyšet, když lidé chodí do kostela a chtějí slyšet to, co už předtím vědí a chtějí si to jenom potvrdit, tak to je ideologie, to je falešná víra. Tedy to, co se líbí, v čem si lidé jen tak chrochtají, co je vonné a tak neobyčejně oblaživé, to je vždycky nějaká droga, něco, čím se opíjejí. Tou drogou se může stát i víra. Já vím, že Marx jednou se vyjádřil a dost dobře srovnal, jak se liší víra a mýtus, náboženská víra, ta obluzuje, ale vírou se člověk opíjí. Dokonce užil to slovo víra. I skutečnou vírou je možno se opíjet, to jest nepřipustit, aby ta víra měla tu druhou stránku, totiž že je to pravda, která mě obviňuje. Bez toho žádná víra není. Jako to máme v jednom prorokovi: Poznal jsem sám sebe a udeřil jsem se v bedra. Já to rád cituji, protože tam, když člověk pozná sám sebe, a nerad, tak jediné pak má chuť se změnit. Když pozná – pseudopozná sám sebe a najde v sobě zalíbení, tak je syn ztracený, zatracený.

Tedy to, co se líbí, to, co oblažuje, to, co je záležitostí mas, je vždycky problematické. A to i tenkrát, když se záležitostí mas stane třeba to, co kdysi bylo pravdou. Protože v každé době ta pravda je něco nového, něco, co bylo předtím proti tradici a tradicím.

V tomto smyslu tradicionalismus, konzervatismus, pokud se stane životním vyznáním, je kýčovitý, mocně kýčovitý. Protože konzervovat něco znamená se na to vůbec nepodívat. Já to přirovnávám – a u té přirovnání a u těch vtipů už končím – představte si, že někdo... co to je tradicionalismus, to si dovedete představit: mladý muž se ožení a manželka poprvé peče kuře. A on říká: „A proč tam dáváš tohle?“ „No, protože to matka vždycky dělala.“ Tak se jdou zeptat tchyně: „A proč se tam dává tohle?“ „No, babička to vždycky dělala.“ To je tradicionalismus. Má aspoň tu výhodu, že se připraví kuře a je to celkem k jídlu. A pak je konzervatismus. Že matka to kuře dá do konzervy, nebo to pečené dá do mrazáku, a konzervuje to. Nesní si ho hned. Pak si koupí ty správné konzervy, které vždycky maminka a babička kupovaly, ale neotevře je, protože je stále konzervuje. Vůbec je nesní. Tak se liší konzervatismus a tradicionalismus. Tradicionalismus je trochu lidštější, přece se aspoň najíme.

Ale musíme si uvědomit, že jaksi tohleto platí jen v některých směrech. Musíme si uvědomit, že jsou věci, které nestojí za to, aby byly konzervovány. A musíme si uvědomit, že jsou některé věci, které nestojí za to, aby byly tradovány. Že vždycky konzervování a tradování je otázka selekce. Ta selekce nemůže být založena na žádném konzervatismu. Musíme najít, co je pro naši dobu nutné zachovat a co ne, co nesmíme zachovávat, co musíme vyhnat ze svých srdcí a ze svých domů.

Tedy prostě kdo je zásadní konzervativce – já bych citoval Havlíčka. Ten říká: Kdo je zásadně – jak on to říká? – radikální a kdo je zásadně mírný (nebo on říká něco, já si teď nepamatuju ten termín), v obou případech je to... on říká: „Je to bloud, je to hlupák.“ Protože důležité je poznat, co je potřeba udělat. Někdy je třeba být radikální, někdy je potřeba být jemnější, postupovat jemnějšími prostředky. To záleží na okolnostech. Kdo je zásadně radikální, no tak nepochybně v některých situacích se trefí, když je to třeba, ale v celé řadě jiných situací prostě trefí úplně vedle a chová se jako potřeštěnec. A stejně zas ten, kdo je mírný – mírný, říká Havlíček – a kdo je mírný, když je potřeba být radikální a tvrdý, no tak prostě všecko projede. Je potřeba rozlišovat. V těchto věcech není otázka, jak být zásadový. Zásady jsou jiného typu, ne jestli mám být radikální nebo mírný. Já myslím, že Havlíček má úplně pravdu, že to je ten správný *pragmatismus*, to jest jsou okolnosti, kterým musíme rozumět a podle nich volit ty správné prostředky. Je tedy možné, že to, co se nejprve zdá někdy radikální, že pak tak zobecní, že to každý bere a stává se majetkem mas a stává se to záležitostí kýčovité obecně přijímanou. A kdysi to mohlo být něco velice důležitého. Pravda je něco, co je spojeno vždycky s něčím novým. Veškerý tradicionalismus a konzervatismus musí být podřízen tomu, co je to hlavní, to vždycky to prvé v nové situaci. A kdo chce v

nových situacích užívat starých klíčů, no tak prostě se musí připravit na to, že dělá chybu.

Tedy výsledek je ten, že my musíme vědět, že existuje jakási nezbytná tolerance pro rozdílné přístupy. A ta tolerance že musí mít určité meze, že v žádném případě nemůžeme být tolerantní tam, kde nejde o věci zásadně přijatelné. Prostě tolerance není obecný návod na to, jak zacházet s druhými lidmi. Tolerance znamená otevřenost, nikoliv nějaké slovo nebo frázi. Všimněte si, že tolerance vlastně znamená, že já toho druhého nepraštím klackem, já ho nenakopnu, já ho nevyhodím ze dveří, já vydržím, že je vedle mě, nějak ho snesu, tak toleruju. To je velmi neblahý, nepřátelský, nebratrský způsob, jak se chovat k druhým lidem – pouze ho tolerovat. A uvědomte si, že dát druhému pohledek je možná poctivější někdy než ho tolerovat.

Skutečná tolerance nespočívá v tom, že vydržíme, že někteří lidé mají jiný, to jest blbý názor než my, nýbrž že nasloucháme, co říkají, že se jim otevřeme, že sice si udržíme sebe – tolerance neznámá, že se smíme vnitřně rozkolísat, my zůstaneme sví, dokud nás ten druhý nepřesvědčí, ale musíme se otevřít a naslouchat. Tedy když nasloucháme druhému, tak to je vlastně takový nácvik, něco jako chodit do Sokola nebo do Orla, nacvičit si něco v pomalém, aby nám to potom v životě bylo dobré. Když se naučíme naslouchat druhému člověku, tak možná se naučíme naslouchat samotné pravdě, když nás jednou osloví. Když se to nenaučíme, tak pravda nás může oslovit a my to vůbec nezaslechneme. Tedy ideologie je něco, co nás vede k opaku tolerance, to jest, je to něco, co je ještě horší než pouze snést a unést, že ti druzí jsou jiní než my my už to ani neuneseme, my je musíme zlikvidovat. Buď je přesvědčíme, a nebo bude s nimi konec. K tomu vede ideologie. Ideologie znamená nesnášenlivost, výlučnost. Ideologie znamená neotevřenost, tedy neprůstřednost. Prostě ideologie je všude tam, kde nemůžete druhého oslovit, protože on vás neposlouchá a nebo už předem si vás někam zařadí. To je totéž. A původním znakem všech ideologií je *dogmatismus*.

Jedinou obranu proto, abychom i když jsme přesvědčeni o své cestě, abychom se nestali těmito neprůstřednými a nesnášenlivými dogmatiky, jedinou obranu proti tomu je, když si uvědomíme, že my nejsme páni klíčů, že nejsme páni pravdy, že nemáme pravdu v kapse ani v ruce, že i tehdy, když kritizujeme ty druhé ve světle pravdy, že to my se musíme do toho světla pravdy postavit a eventuálně se připravit na to, když se ukážeme jako služebníci naprosto neužiteční.

To není v rozporu s tím, že můžeme být přesvědčeni o svých současných názorech, ale my se zajistíme tím, že posloucháme druhého. Třeba se někdo najde, kdo nás upozorní na to, v čem jsme vedle. Když je neposloucháme, neupozorní nás nikdo, i kdyby chtěl. Tedy toto patří k ideologičnosti a já si myslím, že za tím vším je ještě něco horšího, je to moc, jako duchovní moc. To není lidské poklesnutí, to není omyl, to není jakési nedopatření. Je to zlá duchovní moc, která je velice silná a ovládá si člověka. Proti ní se musí člověk bránit. Jedna z nejdůležitějších obran je, že bere druhého člověka vážně a že ví, co to je *kriticismus*. Co to je být kritický nejenom vůči druhým, ale vůči sobě.

Tak, já bych tím skončil, protože sice tady ještě několik věcí mám, ale to by bylo spíš k otázce k tomu, že pravda není jednota v *uniformitě*. Všude tam, kde ideologie zavládne, chce *uniformitu*. To je něco úplně jiného. My se musíme učit z přírody třeba, že lidské tělo a vůbec každé organické tělo, že to je pořád mnohost, i když je to sjednoceno. Že tam buňka nepřestane být svou buňkou, žádná buňka, každá tam je, jenomže je prostě jinak integrovaná v této jednotě. Skutečná *integrita*, skutečné sjednocení, pravé sjednocení neznámá popření mnohosti, popření *diferencí*. Naopak, v těle právě každá ta buňka dělá nějakou funkci nezastupitelnou, nebo aspoň jeden druh buněk je nezastupitelný. Není to tak, že všechny buňky musí být stejné, aby tělo fungovalo, nýbrž naopak, právě tam musí být velké rozdíly, musí tam být souhra. Tedy ta *uniformita*, kterou si vyžaduje ta ideologičnost, je vždycky patologická.

Což neznámá *tolerance* ve všech směrech, ke všemu, ke všem a tak dále, ale to vlastně už je trochu jiná otázka. To je pokus vymezit, co vlastně ještě všechno patří k té ideologičnosti, a našlo by se těchto textů v *Bibli* ještě celá řada. Tak, já bych tím skončil. Myslím, že už jsme se tady dost ohráli. Tady u těch kamen, jak to tam vypadá... ještě nejsme zmrzlí. Já jsem se zahřál, vy jste chudáci, vy jste mrzli. Na takovém školení se předsedá, ne? Teď bude diskuse, nebo vy to chcete skončit? [nesrozumitelné]

Musíme o tom uvažovat ještě. My jsme zvyklí za pravdu považovat souhlas se skutečností. A ten souhlas se skutečností může být vysloven v několika různých způsobech. Pravda je vždycky v kontextu. Nikdy nemůžeme o něčem říct, že je to pravda, když je to izolováno. Vždycky ten kontext je nejenom dané situace, ale také minulosti a budoucnosti. Ty nároky na to, aby něco mohlo být považováno za pravdu, jsou značné. Není to prostě jednoduché. Já si dovedu představit, že když někdo něco ukradne popáté, poštěstí, tak už je seřván.

Musíme také stále znovu uvažovat o tom, že je jeden zásadní rozdíl mezi *erótem* a *karitou*. O tom jsou celé knihy. Třeba Heinrich Scholz ukazoval, já jsem četl kdysi jeho soubor poučení ještě jako student v časopise *Kompas*, tak od té doby ho vždycky cituji. Je to starší věc, mezi válkami to vyšlo. Jmenuje se to *Eros und Caritas*. Ukazuje, že zásadní rozdíl není v tom, že *erós* se týká erotických záležitostí. Vůbec to tak není, to je v našem chápání. *Erós* je láska nižšího k vyššímu, která vede k tomu, že se člověk snaží vyšplhat k nějakému tomu lepšímu, dobrému a tak dále. Je to takové to vzpínání k něčemu, co je nad ním. Kráčení po schodech někam nahoru a tak dále. Zatímco *agapé*, *caritas*, je naopak láska vyššího k nižšímu. Právě *agapé* je to, kterým Bůh miluje svět, kterým miluje člověka a kterým člověk může milovat druhého – ne svého šéfa, nýbrž někoho, kdo je mu blíží, protože také Bůh miloval jeho a on musí také milovat, a tedy se musí sklonit. To je také ta otázka, která se jinde v Starém zákoně jmenuje milosrdenství. To jest: pozdvihni potlačeného, zastávce vdovy a sirotka. To je to, co říká na začátku *Izajáš*, když se staví proti rituálním činům: „Kdo to po vás chtěl, abyste chodili po síních mých a abyste mi tam pořádali všelijaké slavnosti, novměsíce a tak dále? Ošklivím si vaše oběti. Jediné, co od vás chci, je milosrdenství a soud.“ To je ono naklonění k bezprávným, k těm, kteří nemají zastání. To je ta pravá láska. Ne láska rovného s rovným, anebo láska k někomu, ke komu se vzhlíží. To je ta novost.

Samozřejmě i v rámci *agapé* jsou různé koncepce. Třeba pojetí apoštola Pavla je mi velmi podezřelé. Když si vezmete tu slavnou píseň o lásce, on tam říká, že v ten poslední den, v té nové situaci, kterou úplně nezná a ničím nepopisuje, tam už budeme vidět Boha tváří v tvář, tam už nebude žádná víra, nebude žádná naděje – není proč věřit, není v co doufat – ale ta láska tam zůstane. Proč nebude naděje, proč nebude víra? Tam už nebude čas. Tam už nebude žádná budoucnost. Tam bude stálá přítomnost. Jak vypadá láska, když je stálá přítomnost? Já nevím. Jak se může láska projevit, když není čas? To mi připadá stejně nesmyslné, jako kdybyste chtěli, aby Beethovenova *Devátá symfonie* zazněla v jeden okamžik – všechny ty tóny najednou. Co z té symfonie zbude? To je hrmot. Symfonie potřebuje čas. Musíte si dát tu půlhodinku a jedno po druhém pěkně, Beethoven to tak vymyslel. A co je to ta láska, která je takhle ve věčnosti? Obávám se, že se potom scvrkne na pocit, na sentiment. Jinak láska musí přinášet nějaké plody. Láska se musí stát, stejně jako se událost musí stát. To je událost. A kde je událost, tam je čas, a kde není čas, není možná událost. Myslím si, že musíme pročistit i své a také Pavlovo pojetí lásky. Boží sklánění ke světu je dějinná záležitost, je to časová záležitost. To není schéma, které je jako když vypočítáte rovnici elipsy a ono to je v jedné formuli, podle které obíhá nějaká planeta kolem ohniska. Když to podáme jako mimočasové a mimoprostorové, tak tomu nemůžete věřit. Láska je výkon. Musí něco udělat, není to pocit, není to něco, co máme v sobě, nýbrž to musíme vykonat. A když chceme něco vykonat, musí to mít nějaké důsledky. A když to nemá důsledky, tak to není láska.

Musíme se domluvit, co znamená ta moc. Jestli se tím myslí jenom politická moc, tak to bude velmi zúžené pojetí. Zdá se mi, že třeba teologie by se klidně mohla stát církevní ideologií tím, že teologové budou služebníci biskupa nebo synodní rady. To je velmi jednoduché. Jsou placeni za to, že budou vymýšlet všechno to, co si vymyslí církevní vrchnost. Když se teologie pochopí jako taková služba církvi, že církev bude rozhodovat o tom, jakou teologii budete dělat, pak se z toho stane jasně ideologie. Ta církev přitom nemusí mít žádnou politickou moc. Je to jenom moc v té církvi. A takhle to může fungovat. Ostatně na tom Marx ukazuje, že náboženství hraje roli opia pro ty, kteří tomu věří. Ti právě tu moc nemají. A dokonce to, že se jim náboženství stává tou drogou, je udržuje v situaci, kdy žádnou moc nemají. A naopak ti, co ji mají, ti té teologii nevěří, ale dají ji k dopracování. Jsou rádi, že tu ideologii konzumují ti, kteří moc nemají. Oni sami samozřejmě drogy nebudou brát, oni vědí, že jsou škodlivé, ale

že to berou ti ostatní, to mají rádi. Ještě jedna poznámka: ta moc tam má takový divný charakter nebo má divné místo. To nemusí být vždycky tak, že ta moc z toho nějak profituje tak, že si tu moc vymyslí pro sebe. Ona ta moc si to třeba vymyslí pro někoho jiného, nebo si to ani ta moc nevymyslí. Ono to někdo vymyslí a ta moc pozná, že je to užitečné. Přece Konstantin si nevymyslel křesťanství, to už tady bylo, ale on udělal všechno ve svých silách, aby se to stalo ideologií – a nejenom Konstantin, ale celá ta další pokolení –, aby se z toho stala ideologie, o kterou se může opřít každý kníže, každý habsburský panovník, každý majitel nějakého velkého panství nebo král nebo císař a tak dále. Prostě je to výhodná věc a oni si to nevymysleli, ale jenom poznali, že to je výhodné.

Protože ten vztah té moci mi tam připadá příliš zjednodušený, nebo bych řekl, jako věc z toho kolektivního nevědomí třeba. To je jedno, odkud to začne. Jde o to, že je to uzavřené, že to lidi zablokuje, že to znemožňuje.

--- (s2_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Kierkegaard rozlišuje mezi strachem a úzkostí. Strach je vždycky strach před něčím konkrétním, před nějakým předmětem, zatímco úzkost je podle něj něco, co nemá svůj předmět. Úzkost je vlastně zavraždění ze svobody. Je to okamžik, kdy se člověk dívá do té hloubky svých možností a z toho dostává zavraždění. Později Heidegger na to navazuje a říká, že úzkost je stav, kdy se nám hroutí celý ten svět, který jsme si vybudovali, a my stojíme tváří v tvář nicotě.

Heidegger ve svém díle *Bytí a čas* toto rozlišení precizuje. Strach, tedy *Furcht*, je u něj vždycky strachem z něčeho vnitrosvětského, co nás ohrožuje v našem pobytu, v našem *Dasein*. Úzkost, tedy *Angst*, je však základním naladěním, které nás otevírá k porozumění bytí jako celku a k naší vlastní konečnosti. V úzkosti se nám věci odsunují, stávají se nepodstatnými a my jsme konfrontováni s prostou skutečností, že jsme. Tento prožitek úzkosti je klíčový pro přechod od neautentického způsobu života k životu autentickému. Neautentický život je ten, kde se člověk ztrácí v davu, v tom, co se říká a co se dělá, tedy v anonymitě, kterou Heidegger označuje termínem *Man*. Úzkost nás z tohoto stavu vytrhuje a připomíná nám, že naše bytí je bytím k smrti, *Sein zum Tode*. Ne v nějakém morbidním smyslu, ale jako uvědomění si, že náš čas je omezený a že každá naše volba má svou váhu. Filosofická analýza strachu a úzkosti tak odhaluje základní struktury lidské existence. Člověk není jen věcí mezi věcmi, ale je bytostí, která se vztahuje ke svému vlastnímu bytí a která je schopna se v úzkosti postavit tváří v tvář nicotě, aby našla svou vlastní pravdu.

Hejdánek: Chyba byla v volbě toho názvu. Já si dovedu představit, že Němci se nemohli cítit dobře ve státě, který se jmenoval Československý. Já si myslím, že by se byli lépe cítili ve státě, který by se jmenoval Středoevropský nebo něco podobného. Tři miliony Němců, to jest Němců bylo víc než Slováků, a nedostali se do názvu. Naopak tím, že se vymyslela ideologie jednoho národa československého, tak tím se vlastně tato ideologie zaměřila proti menšinám, jejichž postavení se takto zhoršilo. Protože už nebylo možno říct, že Němci jsou menšina, když Slováků bylo ještě méně. Tedy uměle se ze Slováků a Čechů udělal jeden národ o dvou jazycích a Němci se zatlačili do pozice občanů druhého řádu. To byla těžká politická chyba.

Jestliže však vím, že Masaryk se pokusil o docela zajímavý způsob argumentace a ideologie v tom, že vlastně jestliže je možný jeden národ o dvou jazycích, proč by nebyl možný jeden československý národ o třech, čtyřech, pěti jazycích. To jest o jazyce českém, slovenském, německém, maďarském, polském, eventuálně rusínském. Já nevím, tam bylo víc možností. Proč nechápat ten národ ve smyslu západním, to jest jako stát? Samozřejmě to se neudělalo, ale v zásadě to byla koncepce, kterou připouštěl nebo k níž se uchýloval ten Masarykův politický výklad. Bohužel tedy bylo to skutečně nesprávně vyloženo, tedy bylo to nacionálně. A dokonce prezident Masaryk se dopustil několika výroků, které nepochybně nacionalisticky vyzněly a byly i tak interpretovány. A stačí se podívat na to, co se dělo před těmi dvaceti lety nebo vícero lety... podívejme se na ty výroky Masaryka o husitství. Masaryk v pozici prezidenta říká, že vlastně husitství je naše tradice a jako ta kritizovaná hierarchie a všechno obrozenectví jako tradice v českém státě a naší historie. Tedy já si myslím, že něco podobného se stalo v Československu v případě a

že z největší části toto nebylo pojato nacionálně v onom smyslu, jako to dělali nacisté. Ale v zásadě šlo o to ukazovat na to, že husitství je československou tradicí, přičemž my víme, že husitství bylo hnutím především nacionálně vyhraněných Čechů na úkor a proti našim českým Němcům, tedy *böhmisch* Němcům.

A teď se dostáváme k tomu jádru věci. Jestliže tito Němci znali českou tradici, tak oni věděli dobře, že husitství je proti Čechům. Čili řada Němců se prostě skutečně měla odedávna vlastně za Čechy, za ty *böhmisch* Němce. Tito *böhmisch* Němci byli naši a do jisté míry se hlásili k tomu, že k tomu patří, nechtěli o tom slyšet, ale oni skutečně mají svou vlast, prostě to jsou Češi, oni nejsou cizinci ani v Rakousku ani v Německu. Tedy to se nepodařilo a pravda byla tedy v oněch letech po roce osmačtyřicátém, ale musíme aspoň tomuto rozumět, že to byla skutečnost. Prostě oni byli obyvatelé českého království. Tři miliony Němců v Čechách byli naši Němci. Oni říkali: „Hejdánku, vy jste Čech, my jsme Češi,“ a samozřejmě za to oni nesli... ale musíme uznat, že to byli naši lidé.

A já si to všechno představuji tak aspoň... to je, že třeba to, co jsme teď čtyřicet let tady nesli v tom komunistickém, že jsme ty své české Němce vyštvali. A to jsme vyštvali způsobem právně pochybným. Prostě buďto to byli naši občané a měli být souzeni, a nebo, když je nepovažujeme za své občany, tak jak to, že je považujeme za kolaboranty, za cizince? Nebo tedy za kolaboranty v cizích službách. A co teď uděláme ve světě s těmi kolaboranty komunistickými? Tak jedny vyženeme, a tím by se vyvážilo to s těmi třemi miliony Němců? To jsme neudělali. Mně to prostě přijde jako nespravedlivé, že kolaboranty nesoudili, aby pak seděli třeba patnáct let, a Němce jsme nesoudili, aby byli prostě odsunuti. Že s Němci se udělalo tolik soudů a že to byla nespravedlnost, to je věc známá. Prostě když jde o vztah k státu, tak je pochybný, my jsme vlastně ztratili svou morální prestiž.

Počkejte, já si pořád musím uvědomit, kolik toho tito lidé dělali kvůli tomu, aby vyvážili svou situaci. Teď už to sice nevrátíme, nedá se to napravit jednorázově, bude to potřebovat delší dobu a musíme být schopni to napravit v těch případech, kdy by bylo možno dát ty věci do pořádku nebo aspoň v něčem, ale nikdo to nechce. Ale přece kdyby se aspoň všichni Češi na tom dohodli a neopakovali ten nesmysl, že to prostě bylo tak... tohle je další podstatná věc. My to musíme korigovat, ať se podíváme po osmi letech na to všechno, co lidé v určitém nacionálním smyslu dělali, tak to musíme přijmout za své, to vědomí, že opravdu jsme vyštvali své občany, své české Němce. Musíme si to přiznat a vědomí viny je předpokladem toho, že se k tomu postavíme, a přiznat vinu neznamená na to zapomenout. Já si myslím, že to je otevřené stále, a to nejen pro ty, kterých se to moc týká a jsou pryč, jsou v exilu nebo v situaci, v jaké jsou dnes, ale taktéž pro nás samotné. To je největší handicap naší situace i s ohledem na evropskou jednotu, protože my budeme v jednotné situaci a v jednotné Evropě, kdy budeme muset žít s Němci jako dobří sousedé a dobří kolegové v jednotné Evropě od východu na západ.

Jiný hlas: A to musíme dělat také my v souvislosti se slovem, o kterém jsme mluvili, o pěstování, o *kultus*, o pěstování, o péči o tělo a o duši. Když si vezmeme, dost dobře od té doby, co se od poloviny šedesátých let u nás začalo víc mluvit o tom, že člověk je také tělo, že s tělem musí žít, že ho musí umět kultivovat, a já si myslím, že to se nedá dost dobře odmítnout. A já si myslím, že to se stalo určitým takovým *archetypem*, v kterém my dneska do značné míry žijeme, a že tam je ta věc nejdůležitější. Možná, že na tom něco je, ale v každém případě se domnívám, že je tam potřeba počítat s faktem, že pokud jsme součástí nějakého celku, a že, když to řeknu nejstručněji, znamená to nenásilnou identifikaci s určitými hodnotami v té kolektivní existenci, tak potom ta kultivace je vždycky přiměřená kultivování toho celku. Od malička jsme v určitém celku, kultivujeme se v tom určitém celku. A teď jde o to, jestliže vyjdeme z toho, že jsme také tělo, tak z toho vlastně plyne, že v podstatě v té péči o to tělo se nemůžeme vyhnout určitému soupeření s člověkem jako biologickým, který je také v nás, a že vyvozovat z toho, že to tělo rozhoduje o všem, myslím si, že to je jeden z těch problémů, že to tělo něco znamená, že musíme přiznat, že to tělo něco určuje, a my musíme dál s tím nějak hospodařit a v té souvislosti možná i víc dbát, že musíme vyloženě něco udělat pro to tělo, stejně jako si čistíme zuby, jako se koupeme, tak jít do přírody, hodně sportovat, to je spíš duševní hygiena, že to pak vytěsňujeme do svého podvědomí, ale my

jsme přece v té situaci, kdy jsme něčím jiným, kdy jsme tím, že to kultivujeme, že to soustřeďujeme na to příslušné místo v té rozhodovací sféře těch věcí, které jsou podstatné. Ono jde o to, jestli ten konsenzus v tom vědomí neznamená to, že se vlastně vyvazujeme z té věci, že se vyvazujeme z té otevřenosti té věci, a že se vlastně do určité míry, kdy tělo máme, kterým tělem nejsme.